ŠKOLSKI SAT. ZA EROTIČNOST PODUČAVANJA

Massimo Recalcati, *Školski sat. Za erotičnost podučavanja*
(Salesiana, Zagreb, 2023.)

Dušan Vuletić

Massimo Recalcati, talijanski psihoanalitičar, sveučilišni profesor u Milanu, čije su knjige prevedena na nekoliko svjetskih jezika, u ovom djelu iznosi potanku analizu stanja talijanske i europske škole. Hrvatska se škola, premda je ne spominje, u mnogočemu uklapa u njegov okvir razmišljanja.

Recalcati polazi od dijagnoze škole, za koju kaže: „Ne diše, nema više nikakvu važnost, s mukom se vuče, siromašna je, marginalizirana, zgrade joj se ruše, nastavnici su frustrirani, ponižava ih se i ismjehuje, učenici ne uče, rastreseni su, nasilni, mušičavi i vulgarni te u svemu tome uživaju zaštitu roditelja…" Vrijeme u kojem je škola, kao i obitelj, bila društveno priznata i imala autoritet nepovratno je iza nas. Što nam u tako teškim okolnostima preostaje? – pita se autor. Jedna je opcija svođenje škole na prenošenje informacija, na stjecanje kompetencija, kako se danas kaže. Druga je opcija podučavanje sa strašću koje autor objašnjava kao „erotski odnos sa znanjem". To će onda i kod učenika probuditi strast za učenjem. U svemu tome ključna je figura nastavnika koji učeniku treba pomoći da se susretne s „erotskom dimenzijom znanja".

U daljnjoj analizi autor govori o birokratiziranoj školi, dosadi, recikliranju znanja, konformizmu. Nasuprot tome školski sati mogu i trebaju biti „pustolovine, susreti, duboka intelektualna i emocionalna iskustva". Suvremeno je društvo, usmjereno protiv logike škole i obrazovanja, zaboravilo što znači strpljivo obrazovanje, „zamijenivši ga prividom o karijerama koje ne traže žrtve". Škola je uvijek čuvalo ono ljudsko, čuvala je susret, prijateljstva, intelektualna otkrića.

Autor navodi zanimljiv primjer školske reforme u Italiji, takozvana „EPI" škola (engleski, poduzetništvo, matematika), koja se kao „inovacija" pojavila prije nekoliko godina. Reforma je proizvod neoliberalne pedagogije koja školu svodi na tvrtku čiji je glavni cilj učinkovitost (kompetencije). Čitatelj će uočiti svojevrsnu sličnost s „inovacijama" koje su se u reformi hrvatskog školstva pojavile pod različitim imenima, bilo da je riječ o „školi za život", „modularnoj nastavi" ili nečemu

sličnomu. Recalcati ističe da suvremena škola nije autoritarna kao u prošlosti, no ona ipak promiče mekani totalitarizam, ideologiju užitka koji „uspavljuje ili uzbuđuje".

Kako bi dao dublju dijagnozu škole, autor se kao psihoanalitičar služi pojmom „kompleksa". Izdvaja tri „kompleksa" povezana s tri mitološka lika: Edipov, Narcisov i Telemahov kompleks, koji se mogu promatrati dijakronijski i sinkronijski. Obrazovanje u „Edip-školi" temelji se na slijepoj odanosti autoritetu, a prevladavajući pedagoški model bio je korektivno-represivni. Nastavnik je zamjenik oca, on predstavlja zakon koji se nikada nije dovodio u pitanje. Za razliku od „Edip-škole", „Narcis-školu" obilježava gubitak autoriteta. Recalcati to vrlo slikovito predočava: „Nastavnici su tetovirani kao i njihovi učenici, često su jedni s drugima na 'ti' ili postaju prijatelji na društvenim mrežama, nitko više ne nosi kravatu, školski sati prolaze u uzaludnim pokušajima uspostavljanja tišine i pozornosti…" Roditelji nerijetko prosvjeduju zbog ocjena, odgojne mjere gotovo da ne postoje, a svijet digitalne tehnologije svojim slikama usmjerava na pasivno stjecanje znanja bez napora. „Narcis-škola" teži zatiranju knjige u korist informatičke tehnologije uz čiju je pomoć moguće bez ikakve muke doći do „bezgranična znanja". Takvo znanje koje se stječe bez napora, koje je u svakom trenutku dostupno, dovodi do „mentalne anoreksije".

Treći je Telemahov kompleks, tj. „Telemah-škola". Polazeći od gubitka generacijske razlike i s tim povezno svakog autoriteta, autor iznosi tezu da novi naraštaji vape za ocem, za odraslima koji su u stanju odgajati. Stoga Telemah kreće u potragu za ocem, za nastavnikom koju mu je uzor i za znanjem koje se voli. „Stoga učitelji više ne bi trebali težiti idealu učitelja-gospodara koji zna reći posljednju riječ o smislu života, nego idealu učitelja-svjedoka koji putem erotične moći riječi i znanja što ga ona oživljava zna otvoriti svjetove."

Uz vrlo zanimljive uvide i precizne dijagnoze koje čitatelj može pronaći u ovom intrigantnom djelu, autor se u pojedinim dijelovima isuviše služi psihoanalizom i njezinim „dijagnostičkim alatima". Tako detaljna psihoanalitička analiza možda bi bila primjerenija uskom krugu stručnjaka s toga područja, dok se širem krugu čitatelja može činiti nepotrebnom i ne uvijek zanimljivom.

U završnom poglavlju autor daje osobni pečat, opisujući presudnu ulogu koju je jedna učiteljica imala na samom početku njegova obrazovanja. Mnogi su ga nakon što je pao drugi razred osnovne škole proglasili nesposobnim, a ta je učiteljica u njega vjerovala i u njemu probudila duboku čežnju za znanjem i životom. Svu svoju naobrazbu koja je kasnije okrunjena uspjehom na najvišem akademskom stupnju, duboku ljubav prema životu i strast za stjecanjem znanja i poučavanjem zahvaljuje upravo toj učiteljici. Tim osobnim svjedočanstvom potvrđuje početnu tezu da suvremenu školu mogu spasiti samo strastveni učitelji.